

Demirkasimoğlu, N. (2021). "Nitel Araştırma Geleneğinde Nicel Göstergelerin Kullanımı ve Genellenebilirlik Üzerine Bir Değerlendirme" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2021 Sayı 42:Özel sayı 1, Denizli, ss.Ö231-Ö242.

NİTEL ARAŞTIRMA GELENEĞİNDE NİCEL GÖSTERGELERİN KULLANIMI VE GENELLENEBİLİRLİK ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Nihan DEMİRKASIMOĞLU*

Özet

Akademik dünyada "nitel araştırmalarda sayısal ifadeler kullanılmayacağı" ve "genelleme yapılamayacağı" ile ilgili klişelere ilişkin yazıların sayısındaki artış dikkat çekicidir. Bu çalışmanın amacı, nitel araştırmalarda nicel göstergelerin kullanılması ve nitel araştırmada genellenebilirlik konusunda farklılaşan görüşler üzerine bir değerlendirme yapmaktır. Ayrıca çalışma, nitel araştırmalarda nicel göstergelerin nasıl değerlendirilebileceği konusunda bir tartışma çabası içermektedir. Nitel ve nicel araştırmacılar arasındaki paradigma savaşları, veriden çok yöntem ve paradigma farklılıklarına odaklansa da, yöntemde kullanılan veri toplama araçlarının farklılaşması aslında sayısal olan ve sayısal olmayan veri arasındaki farklılıkları ima etmektedir. Ulusal literatürde bu tartışmayı ele alan bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte, uluslararası alanda bazı tartışma yazıları bulunmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu boşluğun doldurulması umulmaktadır. İlgili alanyazın incelemesi sonucunda; nitel araştırma geleneğinde sayıların kullanılmasının araştırmacının amaçlarına uygun olacak şekilde bazı metodolojik ve pratik yararlar sağlayabileceği ancak sayıların kullanımında nitel araştırma geleneği ile bağdaşmayacak noktaların bulunduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Nitel araştırmada sayılar, nitel araştırmada nicelleştirme, nitel araştırmada sayısal ifadeler, nitel araştırmada genelleme.*

AN EVALUATION ON THE USE OF QUANTITATIVE INDICATORS AND GENERALIZABILITY IN QUALITATIVE RESEARCH TRADITION

Abstract

The increase in the number of papers regarding the cliches about "numerical expressions cannot be used in qualitative research" and "qualitative studies cannot be generalized" in the academic world are noteworthy. The aim of this study is to discuss the cliches of "numerical/quantitative expressions are not used and generalization cannot be made in qualitative research" which are frequently used in academic settings in the light of the related literature. In addition, the study includes a discussion effort on how to evaluate quantitative indicators in qualitative research. Although the paradigm wars between qualitative and quantitative researchers focus on method and paradigm differences rather than data, the differentiation of data collection tools used in the method actually implies differences between numerical and non-numerical data. Although there is no study in the national literature addressing this discussion, there are some studies examining this issue in the international field. This study hopes to fill this gap, by examining the party and counter-arguments. As a result of the review

*Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ANKARA.
e-posta: nihansal@yahoo.com (<http://orcid.org/0000-0001-8609-9985>)

of the related literature; it has been concluded that using numbers in the qualitative research tradition may provide some methodological and practical benefits in accordance with the objectives of the research, but there are points in the use of numbers that are incompatible with the qualitative research tradition.

Keywords: *Numbers in qualitative research, quantization in qualitative research, numerical expressions in qualitative research, generalization in qualitative method.*

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, akademik ortamlarda sıklıkla kullanılan “nitel araştırmalarda sayısal/nicel ifadeler kullanılmaz” ve “genelleme yapılmaz” klişelerini ilgili alanyazın ışığında tartışmaktır. Yazar; lisansüstü dersler, tez jürileri ve bilimsel toplantılar gibi farklı akademik ortamlarda yürütülen tartışmalarda, nitel verinin nicelleştirilmesi ve araştırma sonuçlarının genellenmesi konusunda çatışmalı görüşler bulunduğunu gözlemlemiştir. Genel olarak nitel verilerin sayısal değerlere çevrilmesi ya da dönüştürülmesini ifade eden nicelleştirmeyi (Sandelowski, Voils ve Knafli, 2009), ulusal alanyazında konu edinen bir çalışmaya rastlanmasa da, uluslararası alanda konuyu irdeleyen bazı çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Smith (2018) nitel araştırmalarda genelleme ile ilgili ayrıntılı tartışma yürüten çalışmaların sayısının az olduğunu, bu konuda yanlış anlaşılmalara ve mitlerin bulunduğunu ve bu nedenle araştırmacılara yardımcı olacak tartışmalara ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir. Chivanga (2016), nitel araştırma yönteminde sayıların önemli rolüne rağmen, nitel araştırmanın nicelleştirilmesinin kayda değer sayıda muhalefet içeren hararetli tartışmalarla kuşatıldığını işaret etmektedir. Polit ve Beck (2010) ise, hem nitel hem de nicel araştırmacıların bazı genelleme modellerine bağlı olduğunu ve bu bağlılığın bazı mitleri içerdiğini ifade etmektedir. Yazarlara göre, bu mitler gerçek bir genelleme yapabilme fırsatının önünde engel oluşturmaktadır. Sandelowski ise (2001), nitel gelenekteki sayı karşıtlığı içeren mitler nedeniyle sayıların yetersiz kullanılmasını eleştirmiş, sayıların nitel araştırmanın ayrılmaz bir parçası olduğunu çünkü anlamın kısmen sayılara bağlı olduğunu iddia etmiştir. Bu görüşlerden hareketle bu çalışmanın amacı, nitel araştırmalarda niceliksel göstergelerin kullanılması konusundaki görüşleri taraf ve karşı argümanlar ışığında incelemek ve bir değerlendirme yapmaktır. Özellikle ulusal alanyazında ihmal edilmiş bu tartışma yazısının, nitel araştırmacılar ve nitel araştırmaları değerlendiren hakem ve jüri üyelerine bir rehber olması umulmaktadır. Bu değerlendirmeyi yapabilmek için konuya nitel paradigmanın doğasını açıklayarak başlamak yerinde olacaktır.

2. LİTERATÜR

2.1. Nitel Paradigmanın Doğası

Nitel araştırmanın onu nitel yapan ayırt edici özelliklerine ilişkin alanyazının yetersiz olduğunu ifade eden görüşler (örn. Asper ve Corte, 2019) bulunsa da, nicel ve nitel paradigmanın doğasına ilişkin ayırt edici pek çok farklılık ileri sürülmektedir. Bu farklılıklar, bu araştırma paradigmalarının benimsediği yöntem ve süreç farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Örneğin Creswell’e göre (2007, s.20), nicel araştırma paradigması tipik olarak indirgemeci, mantıklı, ampirik veriye dayalı, neden-sonuç ilişkisi odaklı ve deterministik özelliklerle betimlenmektedir. Nicel yöntemlerde, insanların değişen bakış açıları ve deneyimlerini anlayabilmek için sınırlı sayıda önceden belirlenmiş sayıların atandığı cevap kategorileri kullanılmaktadır. Bu yaklaşımın avantajı, çok sayıda insanın sınırlı bir soru setine verdiği tepkileri ölçmenin, böylece verileri karşılaştırmanın mümkün olmasıdır. Buna karşılık, nitel yöntemler tipik olarak çok daha az sayıda insan ve vaka hakkında çok ayrıntılı bilgi üretmektedir. Bu, incelenen durumların derinliğini arttırmakta, ancak genelleştirilebilirliğini azaltmaktadır (Patton, 2015, 67). Patton’ın (2015, s.151), nicelciler (quants) ve nitelciler (quants) terimleri karşılaştırmasında nicelciler (nicel geleneği izleyenler), Galileo’nun önermesine uygun olarak ölçülemeyen şeyin var olmadığı yaklaşımı ile betimlenirken; nitelciler (nitel araştırma geleneğini izleyenler) Einstein’ın “sayılabilecek her şeyin mutlaka sayılması gerekmediği; önemli olan her şeyin mutlaka sayılmayacağı” görüşü ile betimlenmektedir. Nicelciler; denklemler, istatistikler, çizelgeler ve formüller gibi “sert (hard)” veride ısrar ederken, nitelciler anlatım ve durum çalışmaları ile süslenmiş “yumuşak (soft)” veri analizi süreçlerini benimsemektedir. Nicelciler, deneysel tasarımları tercih etmekte ve bir müdahalenin sonuca neden olduğunu kanıtlamanın tek yolunun randomize kontrollü bir çalışma olduğuna inanmaktadır. Buna karşılık nitelciler, dünyayı karmaşık, dinamik, birbirine bağımlı, nüanslı ve hikayelerle anlaşılabilir bir yaklaşımla

ele almaktadır. Nicelciler, “bunu yapın çünkü ciddi çalışmalar sonucunda böyle olduğu kanıtlandı” şeklinde en iyi uygulamaları ürettiklerini iddia ederken, nitelciler temalar üreterek, “bu üretilen bilginin ya da keşfedilen temaların okuyucunun kendi bağlamında ve durumunda ne anlama gelebileceğini düşünmesi” ne ilişkin öneri sunmaktadır.

Nitel ve nicel araştırmacılar arasındaki paradigma savaşları, veriden çok yöntem ve paradigma farklılıklarına odaklansa da, yöntemde kullanılan veri toplama araçlarının farklılaşması aslında sayısal olan ve sayısal olmayan veri arasındaki farklılıkları ima etmektedir. Bu ayrım ise, nicel verinin karşısında nitel veriye yöneltilen tutarsızlık eleştirisi ile sonuçlanmaktadır (Maxwell, 2010). Nitel araştırmalarda amaç sayılara odaklanmak değil, insanların deneyimlerini gösteren alıntılarda saklı olan temaları ortaya çıkarmaktır. Nitel sorgulamalarda tipik olarak yapılan iş, amaçlı olarak seçilmiş az sayıda katılımcının (örneğin, 30-50 arası) deneyimlerine odaklanmaktır. Böylelikle, nitel araştırmanın en belirleyici özelliği, sorgulama yaklaşımının istatistiksel ve niceliksel prosedürlere bağlı olmaması (Coyle, 2007) ve belirli olgulara ilişkin zengin ve bağlamsal bir kavrayış sağlamak üzere insan deneyimlerine odaklanmasıdır (Polit ve Beck, 2010). Nitel verilerde sayıların yerini kelimeler almaktadır (Frey, Botan ve Friedman, 1992). Temel olarak, nitel araştırmacılar sosyal eylemin yerleştirilmiş biçimini, içeriğini ve deneyimini, matematiksel veya diğer resmi dönüşümlere tabi tutmak yerine korumaya ve analiz etmeye çalışmaktadır (Lindlof ve Taylor, 2009, p. 18). Buna bağlı olarak, sayısal göstergelerin araştırma yaklaşımında yer alma(ma)sı konusunda açıkça kural konulmasa da, araştırmacıların yönelimini etkileyebilecek imalarda bulunmaktadır. Bu değerlendirmelerden anlaşılabilir gibi, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin süreçlerinden kaynaklanan farklılıklar, sosyal gerçeğin yorumlanmasında farklı stratejilerin ve tekniklerin benimsemesinde yatmaktadır. Bostrom (2003), bu iki farklı yönelimin temelinde araştırmacının kuram-veri etkileşimine nasıl yaklaştığının yer aldığını ifade etmektedir. Nicel yöntemler derinlemesine ve somut ayrıntıları ortaya çıkarmada yetersiz kaldığında, nitel yöntemde etik ve emik yaklaşımların birbirleriyle diyalog halinde kullanılmasını öneren Ger (2005), emik kavrayışın öznenin bakış açısını anlamayı, etik yaklaşımın ise hem veri içindeki farklılıkları hem de literatürdeki farklı kuramlarla sistematik bir şekilde karşılaştırmayı sağladığını belirtmektedir. Böylece nitel araştırmalarda genellenmenin de olanaklı olduğunu ifade eden yazar, kuram ile veri arasındaki diyalog kurmak isteyen nitel araştırmacının kendisinin de bir veri toplama aracı olduğunun bilincinde olması gerektiğini ve bunu başarabilen araştırmacının sağlam ve ilginç bir kavrayış geliştirebileceğini ileri sürmektedir.

2.2. Nitel Araştırmalarda Niceliksel Göstergelerin Kullanılma(ma)sı

Nitel araştırmalarda sayıların kullanımı, özellikle 1970 ve 1980’lerden günümüze kadar ulaşan nicel ve nitel araştırma paradigmalarının savaşına dayanmaktadır. Nitel araştırma yaklaşımını benimseyen pek çok araştırmacı, araştırma raporlarında sayısal göstergelerin kullanımını reddetmiş ve bunun gerekçesini nitel araştırma paradigmasının yapılandırmacı yaklaşımı ile açıklamıştır. Bu görüşe göre nicel araştırma geleneği, genellenebilir sonuçlara ulaşmak için istatistiksel olarak ölçülebilen tek bir nesnel gerçekliğe ulaşmak için yürütülmektedir (Maxwell, 2010). Bazı yazarlar, pozitivist terminolojiyi kullanmanın nicel bir dünyada nitel araştırmaların kabulünü kolaylaştırdığını savunurken (Creswell, 2007, s.202), bazıları (örn. Ely, Anzul, Friedman, Garner, & Steinmetz, 1991, s.95) ise pozitivist araştırma yaklaşımında kullanılan terimlerin nitel araştırmaya uygun olmadığını ve savunma amaçlı olarak ancak suyu bulandıran bir önlem olarak kullanıldığını ileri sürmektedir. Robson ve McCartan’a göre (2016, s. 6), kanıta dayalı yaklaşımların yaygın olarak savunulduğu çevrelerde, nicel desenleri nitel desenlere üstün sayma yönünde güçlü bir eğilim bulunmaktadır. Yazarlara göre, nitel desenlerin ciddi bir araştırma yaklaşımı olasılığı olarak savunulması, özellikle istatistiksel örnekleme paradigmasına özel bir önem atfeden kişilerce halen bazı disiplinlerde radikal ve riskli bir ayrılma (nicel araştırmadan uzaklaşma) olarak görülmektedir (s.13). Bununla birlikte, nicel araştırma yönelimli hakemlerin, nitel araştırmalara sayısal sonuçların eklenmesinde ısrar eden hikayeleri sonucunda, nitel araştırmacıların yayınlarına nicel veriyi eklemeye karşı direnç göstermeleri anlaşılır bir durumdur (Maxwell, 2010).

Nitel veriler, istatistiksel sonuçları yorumlarken eleştirel bir bağlam sağlayarak, sayıların arkasındaki insan yüzlerini göstermektedir (Patton, 2015, 280). Nitel araştırma yaklaşımının araştırma deseni olarak tercih edilmesinin gerekçeleri arasında eğitim, toplum ya da aileye ilişkin bir bağlamla ilgili kavrayış sunması yer almaktadır. Amaç, belirli bir evrene genelleme yapmak olmadığından, nitel araştırmalarda küçük örneklerle çalışılmaktadır (Onwuegbuzie ve Leech, 2007). Bu noktada, küçük örneklerle araştırmanın inandırıcılığa ilişkin

kanıt sunmada sınırlı kaldığı gerekçesiyle eleştirilebilmektedir (Silverman, 2013, s.424). Bu küçük örneklemle dayalı olarak nitel verilerin nicelleştirilmesinin temel amacı, belirli bir örüntü içinde saklı olan anlamları tanımayı kolaylaştırma ve anlam çıkarmaktır. Ayrıca nitel verilerin nicelleştirilmesi, nitel verilerdeki uyumsuzlukları ya da tuhaflikları ayırt etmeye olanak sağlayabilir. Başka bir ifade ile nicelleştirme, açık uçlu ve asgari düzeyde yapılandırılmış veri üretme teknikleri ile ulaşılan bulguların “karışıklığı”nı düzenlemenin bir yolu olarak görülebilir (Sandelowski, Voils ve Knafl, 2009). Bir nitel veri setine dayalı olarak bir tema ya da kalıp belirlendiğinde, o kararın arkasında kaç kez tekrarlandığı ya da belirli bir tutarlılıkta cereyan ettiği bilgisi yer almaktadır. Aslında bir genelleme yaptığımızda, zihnimizde depoladığımız bir bilgi yığını içerisinden çoğu zaman bilinçsiz olarak hangi unsurların daha sık bulunduğu, hangilerinin diğerlerinden daha önemli olduğu ya da birbiriyle benzerlik gösterdiğini dikkate alırız. Nitel araştırmalarda rakamları kullanmak için farklı gerekçeler bulunmaktadır. İlki, büyük bir veri setinde neler olduğunu hızlı bir şekilde görebilmek; ikincisi önsezi ya da hipotezleri doğrulamak ve üçüncüsü ise önyargılardan sıyrılarak analitik açıdan dürüst davranabilmektir. Bu nedenlerle nitel araştırmalarda sayıların bazen kullanılabilirliğini ve sayıların ne zaman kullanışlı olduğunu bilmek önemlidir. Bu noktada asıl üzerinde durulması gereken nokta; iki tür verinin nasıl ve hangi amaçla ilişkilendirilebileceğidir. Buna göre, hem nicel hem de nitel veriler tanımlayıcı, keşifsel, tümevarım ve açıklayıcı amaçlar için üretken olabilir. Örneğin iyi desenlenmiş bir nicel çalışmanın genelleştirilebilir örnekleme, deneysel kontrol yaklaşımı ve istatistiksel araçları değerli olanaklardır. Nitel veriler ise, kavram geliştirme ve bir çalışmanın nicel boyutunda veri toplama aracı geliştirmek için oldukça kullanışlı olabilir. Ayrıca nitel veriler nicel bulguları doğrulama, yorumlama, açıklığa kavuşturma, teoriyi güçlendirme ve gözden geçirmede iyi bir potansiyele sahiptir. Burada nitel araştırmacılar kelimeleri sayılara dönüştürüp kelimeleri atarken dikkatli davranmalıdır. Çünkü nitel araştırmada sayılara ve miktarlara odaklanmak, dikkatin bütünü oluşturan parçaların niteliklerini ve temel özelliklerini ihmal etmek gibi bir yanılgıya ve olayın özünün kaçırılmasına neden olabilir (Miles, Huberman ve Saldana, 2014, s.42-43-80-282). Özetle, nitel verilerin nicelleştirilmesi; veriler hakkında düşünmenin ve verilerle etkileşimde bulunmanın iyi bir aracıdır (Sandelowski, Voils ve Knafl, 2009). Yukarıdaki önermelere benzer şekilde Patton (2015, s. 916), nitel bulguları yorumlama ve raporlama için geliştirdiği kontrol listesinde saydığı maddeler arasında “neyin önemli olduğuna karar verirken” durumu abartmaktan ve genellemekten uzak durulmasını önermektedir. Patton, nitel analistlere kanıtları sentezleme, verilerde şeffaf olma, güçlü ve zayıf yönleri açıkça belirtme, nelerin bilindiği ve nelerin bilinmediği konusunda kanıtlar sunmayı önermekte ve bu eylemlerde bulunurken “nitel kalmak” (stay qualitative) konusunda uyarılmaktadır. Daha açıkça ifade etmek gerekirse, Patton nitel araştırmanın temel bulgularını ya da temalarını onu ifade eden kişi sayısı üzerinden ele alma konusunda uyarılmaktadır. Nitel bulgular arasında neyin önemli olduğunun belirlenmesi ya da vurgulanmasında önemli olan nokta; kaç kişinin söylediği değil, az ya da çok kişi tarafından söylenenlerin uygunluğu, bilgeliği ya da konuyu kavrayışdır. Nitel araştırmalarda nicelleştirmeye ilişkin mitler konusunda, Patton’ın bu açıklamalarından çıkarılması gereken mesaj, nicel göstergelerin nitel çalışmalarda yeri olmadığı değildir. Burada nitel analistler, nicel göstergelerin kullanımının nitel verinin merkezi konumunu kaybetmesi ve bulgular arasında neyin önemli olduğuna karar vermede “yalnızca” tekrarlanan frekanslara güvenmenin risklerinin farkında olmalıdır.

Patton (2015), genel olarak nitel yaklaşımda sayıların kullanılmasına ilişkin itirazlar sıralamakla birlikte, bazen sayıların da uygun ve aydınlatıcı olduğunu ve ayrıca çalışmayı değerlendiren kişiler tarafından niceliksel ifadelerin talep edilebileceğini belirtmektedir. O’na göre, nitel çalışmalarda sayıların kullanılması konusunda pragmatik davranmak ve katı olmamak gerekir çünkü sayıların nitel çalışmalarda ölçülü kullanımı kimi zaman aydınlatıcıdır. Nitel araştırmalarda özellikle örneklem büyüklüğü arttıkça -sayılması gereken anlamlı bir şey olduğunda- sayısal gösterimler uygundur (s.816). Örneğin, öğretmenlerin ise yabancılaşma nedenlerinin 20 öğretmen tarafından oluşan bir çalışma grubu ile durum çalışmasıyla desenlenen bir araştırma üzerinden düşünelim. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 11’i stres, 3’ü düşük ücret, 5’i işin rutin olması ve 1’i işini anlamlı bulmadığı için işe yabancılaşma hissettiğini ifade etmiş olsun. Patton’ın (2015, s.817) yorumuna göre, 20 sayfalık bir raporu bu tür niceliksel verilerle doldurmak anlamlı değildir ve daha önemlisi yapılmamalıdır. Yapılması gereken, önemli ve anlamlı olana odaklanmaktır. Benzer şekilde Fakis, Hilliam, Stoneley ve Townend (2014, s. 156), nitel bilgilerin nicelleştirilmesi mümkün olsa da, bu tür bir dönüştürmenin insanların görüşmeleri yoluyla ifade ettikleri deneyimlerin zenginliğini azalttığı noktasında uyarılmaktadır.

Nitel araştırmalarda sayıların kullanılması konusunda bir uyarı da Strauss ve Corbin'den (2014, s. 357-358) gelmektedir. Yazarlara göre, sayıların nitel araştırmada kullanılması gömülü kuramın tercih edilme nedeni ile çelişmektedir. Bununla birlikte, yazarlara göre çalışmanın değerlendiricileri (hakem ya da tez izleme komite üyeleri) bu konuda ısrarcıysa, sayı ya da yüzde eklenmemesi için bir neden de yoktur. Nitel verinin sunumunda sayıların kullanılması ile ilgili görünen en büyük sorun, anlatının akışını bozması ve dikkat dağıtıcı olmasıdır. Nitel çalışmalar doğası gereği açıklamalarını genişletmek için farklı varyasyonları kapsamak amacındadır. Bu nedenle tek bir olay, ya da tekrarlanmayan frekanslara sahip tema ya da örüntüler, incelenen olguyu derinlemesine anlamak, bütünü kavramak ve kuramın açıklayıcı gücünü maksimize etmek için önemlidir. Nitel çalışmaların amacı, belirli kategorileri ya da onların özelliklerini önem düzeyine göre açıklamak değildir. Bu gerekçe tam da nicel çalışmadan uzaklaşmanın ve nitel araştırma arayışının nedenidir. Bu açıklamalara dayalı olarak, sayıların nasıl kullanılacağı konusunda araştırmanın seçici olması gerektiği ve nitel araştırmanın farklı desenlerinin farklı felsefeleri ile bağdaşmayacak stilde kullanılmasının uygun olmayacağı belirtilebilir. Nitel araştırmalarda sayıların kullanımı konusu bunun dışında araştırma sonuçlarının genellenebilirliği ile ilgilidir. Bu konu aşağıda ele alınmıştır.

2.3. Nitel Araştırmalarda Nicelleştirme ve Genellenebilirlik

Nicel araştırmalar ile birlikte anılan bir terim olan genelleme, nicel araştırmada temsili bir katılımcı grubundan ulaşılan sonuçların başka bir topluluğa ya da farklı bağlamlara uygulanmasının güvenilir sonuçlar üreteceğini ifade etmektedir. Ancak, istatistiksel-olasılıksal genelleştirilebilirliği nitel araştırmalara uygulamak sorunludur. Bunun nedeni, daha önceden açıklandığı gibi nitel araştırmaların ontolojik ve epistemolojik varsayımlarının, pozitivist sonrası nicel araştırmayı destekleyen varsayımlardan farklı olmasıdır. Genellikle nitel araştırmada, çoklu gerçekler olduğuna inanılmakta ve sıklıkla bilginin araştırmacılar tarafından bağımsız olarak keşfedilip nesnel bir şekilde bulunmasından ziyade yapılandırıldığı varsayılmaktadır. Buna göre, bir nitel araştırmanın istatistiksel genelleme yapmaya uygun olmadığı doğrudur. Nitel araştırma yürüten bir araştırmanın, istatistiksel olasılığa dayalı olarak ulaştığı araştırma sonuçlarının genellenebilirlikten yoksun olduğunu bir zayıflık olarak ifade etmesi de doğrudur. Nitel araştırmanın amacı istatistiksel olasılığa dayalı genelleme yapmak olmadığından araştırmacılar bu tür bir genelleme hakkında yargıda bulunmaktan kaçınmalıdır (Smith, 2018). Bu görüşe karşıt olan bazı bilim insanlarına göre (örn. Sandelowski, 2001; Yardley, 2008) ise genelleme, nitel araştırmacılar için meşru bir endişe olmalıdır. Ancak bu endişeyi gidermeye yönelik bir genelleştirme çabası, insanların sosyal yaşamının önemi ve ayrıntısı ile ilgili zengin betimlemelerden ödün vermesini gerektirmemektedir. Nitel araştırmada genelleme yapmak, araştırmanın pozitivist sonrası bakış açısını önemseydiği ya da genellemenin bir araştırmada nihai amaç olduğuna inandığı anlamına da gelmemektedir (aktaran Smith, 2017). Nitel araştırmanın temel amacı, belirli olgu ya da olayların belirli bir bağlama duyarlı olarak incelenmesi olduğundan, araştırma ulaştığı nitel sonuçları kendine özgü koşullar içerisinde değerlendirmesi gerektiğinin bilincinde olmalıdır. Nitel araştırma sonuçlarının bu "duruma ve zamana görelilik" özelliği, araştırma sonuçlarının genellenebilirliğinin önündeki en önemli engel olarak görülmektedir. Bununla birlikte, nitel araştırmalarda birbirine benzeyen durumların birbirini doğrulayacak şekilde tekrarlanması ile araştırma sonuçlarını genellemek mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.60).

Nitel araştırmalarda genellenen "şey" nicel araştırmadaki içerikten farklıdır. Nicel araştırmalarda, belirli bir örneklem üzerinden ulaşılan sonuçlar evrene genellenirken "istatistiksel çıkarım" yapılmaktadır. Buna karşılık nitel araştırmada, sınırlı sayıda katılımcıdan elde edilen sonuçlara dayalı olarak bir kavram, model ya da kuram oluşturmaya yönelik bir araştırma "analitik" genelleme yapabilir. Piaget'nin iki çocuğu gözleyerek geliştirdiği bilişsel gelişim kuramı ve Waller'ın 1920'li yıllarda bir kaç okuldaki sınıf içi gözlemleri sonucunda yazdığı, çok sık atf alan "Öğretim Sosyolojisi" kitabı gibi örnekler az sayıda katılımcı ve sağlam bir desenle yürütülen çalışmalara dayalı olarak analitik genelleme yapmanın değerine ilişkin önemli örneklerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.370). Nitel araştırmada sayıların kullanılması Maxwell'in (2010), iç genellenebilirlik (internal generalizability) olarak ifade ettiği (bunu nitel araştırmacılar genellikle transfer edilebilirlik olarak adlandırır) özelliğe katkı sağlamaktadır. Nitel araştırmacıların iç geçerliliği sağlamak amacıyla başvurabileceği stratejilerden birisi; araştırmanın yürütüldüğü zaman, bağlam ve katılımcılarla ilgili temel bilgileri sunmaktır (Polit ve Beck, 2010). Nitel araştırmanın sonuçları belirli bir bağlama özgü olduğundan, araştırma bağlamının "kalın bir tanımının" sağlanması, araştırma sonuçlarının okuyucunun kendi durumuna aktarılıp aktarılamayacağını değerlendirmesine olanak sağlaması bakımından önemlidir (Maher ve diğerleri, 2018). Nitel araştırma yaklaşımı, kalın tanımlamalar üretmek ve araştırmanın yansıtıcı çabası ile birlikte bu açıklamaları özetleyen bir kategoriler hiyerarşisi oluşturmak için yapılmaktadır. Bazı

nitel araştırmacılar yalnızca kalın açıklamalar üretirken, bazıları gömülü kuramla daha fazla ilgilenmektedir. Bu tür araştırmalarda çıkarım düzeyi düşüktür (Ercikan ve Roth, 2006).

Nitel araştırmalarda genellenebilirlik, sonuçların başka ortamlara genellenmesini değil, çalışılan ortam ya da bağlam içerisinde ortaya çıkan temaların ya da bulguların kendi bütünlüğü içerisinde genellenmesini ifade etmektedir. Nitel araştırmalarda iç genellenebilirlik özellikle nitel durum çalışmalarında ve görüşmelerde sonuçların geçerliğini sağlama önemli bir özelliktir. Örneğin (Sandelowski, 2001); nitel araştırmacılar sözde sınırlılık olarak ifade ettikleri küçük örneklem için özür dilemek yerine, küçük örneklerin içinde görünen “büyük” sayıları gösterebilirler. Bu mounds bir doktora öğrencisinin tezinden örnek ile açıklayan Bailey (2000), 17 hafta süren bir etnografik çalışmanın 20 katılımcı ve toplamda 325 sayfa metin içerdiğini ifade etmektedir. Buna ek olarak 124 vaka gözlemi ve 1162 sayfadan oluşan alan notlarının toplam 820 sayfalık bir hacme sahip olduğunu, bu bilgilerin tek bir hastane ünitesinde kayıtlı olan hasta bilgilerine dayalı olarak analiz edildiğini açıklamaktadır. Yazarın ifade etmek istediği nokta, tek bir analiz birimine dayalı olarak üretilen bu veri miktarının sayısal olarak rapor edilmesiyle nitel araştırmalarda bir sınırlılık olarak ifade edilen küçük örneklem sorununun kontrol edilebileceğidir. Nitel araştırmalarda bir sınırlılık olan küçük örneklem sorunu, veri miktarının büyüklüğü ve sayıların retorik gücünden yararlanılarak yönetilebilir. Dolayısıyla, N = 1 çalışmalarından bile üretilen veri miktarı ve bunun rapor edilmesi küçük örneklemin dezavantajını hafifletebilir.

Nitel araştırma sonuçlarının genellenmesinde farklı stratejiler söz konusudur. Bunlardan birisi doğal (naturalistic) genellemedir. Temsili genelleme olarak da bilinmektedir. Bu genelleştirmeye, okuyucunun aşına olduğu sonuçlarla benzerlik ve farklılıkların tanınması temelinde ulaşılır. Daha açıkça ifade etmek gerekirse doğal genelleme, araştırmacının sonuçları okuyucunun yaşamla ilgili kişisel deneyimlerinde dolaylı ya da örtük olarak yankılandığında gerçekleşmiş olur. Örneğin seçkin bir sporcu, spor organizasyonlarının sporcuları için nasıl stres kaynağı olabildiği ile ilgili nitel bir araştırma okuduğunda, araştırmacının bulguları spor organizasyonu kendisinin yaşadığı deneyimlerle ilgili bir şeyler çağrıştırıyorsa, kendisi de benzer deneyimleri yaşamışsa ya da sonuçlar tanıdık geliyorsa genellenebilirlikten bahsedilebilir. Başka bir ifadeyle, nitel araştırmacının sonuçlarının okuyucuların deneyimlerine, hareket ettikleri ortamlara, gözlemledikleri veya duydukları olaylara ve konuştukları insanlara benzer olması, nitel araştırmacının genellenebilirliği ile ilgilidir. Bunu sağlamak için nitel araştırmacının, okuyucuya yeterli ‘kanıt’ (örn. Görüşme alıntıları, gözlem alanı notları ve/ya görsel materyal) ve yeterli bağlamsal detaylar sunması gerekmektedir (Smith, 2018).

2.4. Nitel Araştırmalarda Geçerliliği ve Güvenirliği Sağlamada Nicelleştirme

Nitel araştırmada geçerliliğin tanımı ve bu tanımı yaparken kullanılan terimler konusunda farklı bakış açıları bulunmaktadır. Bu bakış açıları arasında; nitel araştırmada geçerliliği nicel eşdeğerleri açısından incelemek, nicel yaklaşımdan farklı olarak nitel paradigmaya uygun terimler kullanmak, geçerliliği önemsiz görmek, farklı bakış açılarını birleştirmek ya da sentezlemek ya da metaforik olarak görselleştirmek sayılabilir (Creswell, 2007, s. 202). Bu kavram çeşitliliği arasında, nitel veri analizi çeşitlerini ve süreçlerini farklılaştırmak için uygulanacak terminoloji hakkında bir fikir birliği bulunmamaktadır (Patton, 2015, 190). Pek çok bilim insanı, nitel tekniklerin güvenilir sonuçlar sağlayacak kadar titiz ve sistematik olmadığını ileri sürmektedir. Niteliksel prosedürler, ölçülmesi gerçekten zor olan yaratıcı süreçleri içerdiğinden, bulguların kalitesi büyük ölçüde nitel veri analizinde sistematik bir yaklaşımın uygulanabilme becerisine bağlıdır. Bu nedenle, nitel sonuçların kalitesini belirlemek için belirli ölçütlerin kullanılması kaçınılmazdır (Srnrka ve Koeszegi, 2007). Nitel araştırmalarda güvenilirlik, incelenen olguyla ilgili inandırıcı iddialarda bulunulmasını ve araştırmacının tüm aşamalarında izlenen sistematik prosedürün açık bir şekilde ortaya konulmasını gerektirir (Lia ve Hitchcock, 2018). Nitel araştırmalarda güvenilirliği sağlamak için farklı stratejiler bulunmakla birlikte, bu stratejilerin işlevleri mevcut incelemenin odağında yer almamaktadır. Diğer yandan, bu makalenin tartışma konusu olan nitel araştırmaların nicelleştirilmesi, nitel çalışmalarda bir güvenilirlik stratejisi olarak kullanılmaktadır ve bu yönüyle üzerinde durmaya değer noktalar içermektedir. Örneğin, Guetzkow’un U ve Cohen’in kappası, sıklıkla uygulanan ve farklı kodlayıcılar arası güvenilirliği belirlemek için yararlı olduğu kanıtlanan ölçütlerdendir (Srnrka ve Koeszegi, 2007). İki hesaplamada da, iki gözlem arasındaki niteliksel uyumun oranı ölçülmekte ve benzerlikleri karşılaştırılmaktadır. Böylelikle nitel bir araştırmada kodlayıcılar arasındaki uyum ya da farklılıkların saptanması ve tartışılması mümkün olmakta, sayısal hesaplamalar yoluyla nitel verilerin güvenilirliği konusunda bir sağlama yapılabilmektedir.

Nicel araştırmanın tipik doğrusal yapısının aksine, nitel araştırmanın genellikle teori ve veriler arasındaki etkileşimle yönlendirilen karmaşık bir aşamalı evrim süreci yoluyla gelişmesi, nitel araştırmanın dağınık ve aynı zamanda ayırt edici özelliği ile açıklanmaktadır (Sinkovics, ve Alfoldi, 2012). Nitel araştırmalarda anlaşılacak istenen olgunun mümkün olduğunca eksiksiz bir resminin ortaya konulabilmesi için araştırmacının veri ile etkileşimi kritiktir. Bu noktada araştırmacının yaratıcı içgörüler geliştirebilmesi için farklı bakış açıları arasında ustaca geçiş yapabilmesi beklenir (Maher ve diğerleri, 2018). Araştırmacının veri ile etkileşiminde bu dağınıklığı titiz bir biçimde yönetebilmesi ve nitel araştırmanın sistematik açıdan zayıf olduğu eleştirilerine karşı koymak için önerilen stratejilerden birisi, "Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi [BDNVA (CAQDAS-Computer-assisted qualitative data analysis)] yazılımlarının kullanılmasıdır. BDNVA'nin nitel veriyi mekanikleştirme riski bulunmakla birlikte, veriyi sistematik hale getirerek titizliğe katkıda bulunmak gibi avantajları bulunduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte, bu tür yazılımlar çalışmanın omurgasını oluşturan kodların ve temaların resmedilmesini, bu kod ve temalar arasında karmaşık ve birbiriyle bağlantılı bileşenler arasındaki ilişkileri görsel olarak sunması yönüyle verilerin nasıl evrildiğini ortaya koymakta kullanışlı görülmektedir (Sinkovics ve Alfoldi, 2012). Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, nitel çalışmalarda bilgisayar ortamında verilerin kodlanması, diğer özelliklerinin yanında verinin nicelleştirilmesi gibi bir işlem içermektedir. Dolayısıyla, araştırmacının nitel veri ile etkileşimi titiz, belgelendirilmiş ve bir anlamda sayılara indirgenmiş nicel bir formu haline gelmektedir.

Farklı nitel araştırma analizi yaklaşımları olduğunu belirten Robson ve McCartan (2016, 2.461), bu yaklaşımları tematik kodlama, gömülü kuram, söylem analizi ve yarı-istatistiksel yaklaşımı olmak üzere üçe ayırmaktadır. Yarı-istatistiksel yaklaşım, büyük ölçüde nitel verilerin nicel bir formata dönüştürülmesine dayanmaktadır ve içerik analizinin bir parçasıdır (s.46). Bu yaklaşımlarda verilerin analizi kimi zaman sayısal ifadelerin kullanılmasını mümkün kılmakta ve hatta bazen verileri güçlendirmek için önerilmektedir.

Nitel verilerle, içerik analizi yoluyla nicel olarak ilgilenmenin uzun ve iyi gelişmiş bir geleneği vardır. Bir nitel veri analizi yaklaşımı olan içerik analizi, verinin içinde yer alan kelime, cümle ya da kavramların sıklığı ya da sıralamasının sayılmasıyla gerçekleştirilir. Nitel bir araştırmada bir tema ya da örüntünün kaç kez tekrarlandığı verinin içinde nelerin anlamlı, tekrarlı ya da önemli olduğuna karar verirken bilinçli ya da bilinçsiz olarak kullanılabilir (Miles, Huberman ve Saldana, 2014, s. 282). İçerik analizi bazen tekrarlanan kelimeleri veya temaları aramak ve saymak anlamına gelmektedir. Örneğin, iki politikacının konuşmasında hangi ifadelerin veya kavramların baskın olduğunu görmek için içerik analizi yapılarak kaç kez ve hangi bağlamlarda "küresel ekonomi" veya "aile değerleri" gibi ifadeler kullandıkları karşılaştırılabilir. Daha genel olarak, içerik analizi, bir miktar nitel materyal alan ve temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye çalışan herhangi bir nitel veri azaltma ve anlam oluşturma çabasını içermektedir (Patton, 2015, 190). İçerik analizinin süreçleri içerisinde, temalar, kategoriler veya konular gibi kültürel birimlere gösterilen ilgi veya dikkatin derecesini değerlendirmede nicel göstergeler kullanılmaktadır. Araştırmacı daha sonra ilgili teorileri kullanarak sonuçları yorumlar ve açıklar (Weber, 1990, s. 70). Bu açıklamalara dayalı olarak içerik analizinde çözümlenen bir içerikte yer alan kavramların ne kadar "baskın" olduğunu, ne kadar önemsendiğini, ve/ya ilgi topladığını açıklamada kaç kez ifade edildiğinin sayılarla açıklanması mümkündür. Buna göre içerik analizinde sayıların ve frekansların kullanılmasının bir içerikteki öne çıkan kavram ya da görüşleri vurgulamak için kullanışlı olduğu ileri sürülebilir.

Berelson'un orijinal içerik analizi tanımı, türün ilk örneğidir. Berelson'ın (1952; aktaran Krippendorff, 2004, 20) içerik analizi tanımında objektif, sistematik ve nicel bir betimleme sözcükleri yer almaktadır. Tanımdaki sistematik ve objektif açıklaması çalışmanın geçerlik ve tekrarlanabilirliği ile ilişkilendirilmektedir. Bir sürecin tekrarlanabilmesi için, veri analizi yaklaşımının açıkça belirtilmiş olması ve tüm analiz birimlerine eşit olarak uygulanan kuralların bulunması gereklidir. İçerik analizini Krippendorff (2004, s.17), 'her türlü sözlü, resimsel, sembolik ve iletişim verilerinden çıkarımlar yapmayı vaat eden araştırma yöntemlerinin bir repertuarı' olarak betimlerken, Weber (1990, s. 9) "metinden geçerli çıkarımlar yapmak için bir dizi prosedürü kullanan bir araştırma yöntemi" olarak tanımlamaktadır. İçerik analizinde temel bir fikir, metnin birçok kelimesinin çok daha az içerik kategorisinde sınıflandırılmasıdır. Her kategori bir, birkaç veya birçok kelimedenden oluşabilir. Aynı kategoride sınıflandırılan kelimelerin, kelime öbeklerinin veya diğer metin birimlerinin benzer anlamlara sahip olduğu varsayılır (Weber, 1990, s. 12). Şu halde, içerik analizinde sayıların; bir metinden yapılan çıkarımların geçerliğini desteklemede ve temel bir düşüncenin daha az içerik kategorisinde açıklanmasında yararlı olduğu ifade edilebilir.

Krippendorf (2004, s.16-87), içerik analizine nicel ya da nitel ayrımı yapmanın hatalı bir bakış açısı olduğunu ifade etmektedir. Yazar, içerik analizine nicel yaklaşanların içerik analizini sayı sayılması etkinliğine indirgedikleri ve nitel yaklaşanların -ki bunlar ağırlıklı olarak politika analizi, edebiyat, etnografya ve kültürel çalışmalar geleneklerinden gelmektedir- metinleri değerlendirirken izlenimci ve sistematik olmadıkları gerekçeleriyle haklı olarak eleştirildiğini belirtmektedir. Nitel ve nicel araştırmacıların ortak amaçlarının araştırma sorularına yanıt aramak olduğunu vurgulayan yazar, daha az açık olsa da içerik analizinin bileşenlerinin nitel araştırmalarda mevcut olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin (Bruce, 2007) gömülü kuram, nicel araştırmalarla benzer olarak veri doygunluğu ve kodların sayılması gibi bir dizi prosedür içermekle birlikte, açıkça nitel gelenek içerisinde konumlanırsa da, veri toplama ve analiz yaklaşımları arasında örtüşen yönler bulunmaktadır. Krippendorf (2004), nicel ve nitel içerik analizleri arasındaki ayrımın geçerliliğinin ve kullanılabilirliğinin sorgulanması gerektiğini belirtmekte ve nicelleştirmenin içerik analizi için belirleyici bir ölçüt olmadığı konusunda uyarılmaktadır. Niceliksel ya da niteliksel veri ayrımı yapılmaksızın veri analizinin amacı, verilerden gerçekçi ve anlamlı sonuçlar çıkarmaktır. Bu açıdan içerik analizi hem nicel hem nitel bileşenlerin kullanıldığı benzersiz bir yaklaşımdır. Dolayısıyla içerik analizi nitel ya da nicel paradigmalardan birisine mal edilemez. İçerik analizi nicel yöntemde kullanıldığında, veri setindeki ayrıntılara odaklanmadan tekrarlanan sözcüklerin özetlenmesine dayanır. Nitel yaklaşımda kullanıldığında ise, veriler kodların ve temaların keşfedilmesine ve böylelikle bazı yorumlara ulaşılmasına olanak sağlar (Bengsson, 2016).

Nitel veri analizinde kullanılan farklı bir terim olan “yarı-istatistiksel” yaklaşım, terim ve kavramların göreceli önemini belirlemede anahtar yöntem olarak kelime veya kelime öbeği sıklıkları ve korelasyonlarının kullanılmasını içermektedir. Özellikle temaların belirlenmesinde kullanılan stratejilerden birisi, “tekrarlar” a odaklanmaktır. En belirgin temalardan bazıları tekrarlanan konulardan ortaya çıkmaktadır. Bir metinde bir kavramın tekrarlanma sıklığı ne kadar fazla ise, tema olma olasılığı da o kadar fazladır. Bununla birlikte, önemli bir tema oluşturmak için kaç tekrarın yeterli olduğu, yalnızca araştırmacının karar verebileceği bir husustur (Robson ve McCartan, s.461-474). Nitel araştırmada yarı-istatistiksel verilerin kullanılması, yalnızca verilerden anlam çıkarmak ya da tema belirlemek için değil, aynı zamanda özellikle “önemli”, “anlamlı”, “yaygın”, “baskın”, “tekrarlayan” veya benzeri kelimeleri içeren yorumlara meşruiyet sağlamak için yararlıdır (Onwuegbuzie, Jiao ve Bostick, 2004, s. 231). Nitel araştırmada yarı-istatistiksel yaklaşım nitel verinin daha iyi bilgi vermesi için değerli bir işlev üstlenebilir. İstatistiklerin ve nitel verilerin birbirini desteklemesi beklense de, nicel ve nitel veri arasındaki tutarsızlıklar çalışmadaki olası kusurların ortaya çıkarılmasına yardımcı olabilir. Nitel bir araştırmada sayıları doğrulama ya da destekleme amacıyla kullanmak, araştırmayı varyans teorisi yaklaşımına kaydırma ve nicelleştirme anlamı taşımamaktadır (Maxwell, 2013, s.185-186). Nitel çalışmalarda sayıların uygun kullanımı, verilerin belirli bir sonuca ait kanıtların veya tehdit içeren kanıtların miktarını, örneğin kaç tutarsız örneğin mevcut olduğunu ve sonuçlara kaç farklı kaynaktan ulaşıldığını gösterir (Maxwell, 2013, s. 127). Son olarak, nitel araştırmalarda sayıların kullanılmasının bir gerekçesi (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 275), nitel veri analizi sonucunda ortaya çıkan tema ve kategorilere dayalı olarak karşılaştırma olanağı sağlamasıdır. Başka bir ifade ile nitel verilerin sayısallaştırılması, ortaya çıkan temaların kendi aralarındaki önem sırasını ifade etmek için kullanılmaktadır.

Nitel araştırma, sadece örüntülerin var olduklarını belirtmekle kalmayıp tekrarlama örüntülerini açıklamalıdır. Niteliksel raporlarda, iki kişi şunu söyledi ya da beş kişi şunu vurguladı gibi ifadeler kullanmanın okuyucu için sıkıcı olmakla kalmayıp, bu sayıların nasıl yorumlanması gerektiğini hakkında bir yorum yapılamayacağını ileri süren White, Woodfield ve Ritchie (2003, s.311), yorum yapılsa bile örneklemin amaçlı olmasından dolayı ulaşılan sonuçların anlamlı olmayacağı konusunda uyarılmaktadır. Örneğin, bir ifadeyi iki ya da beş kez tekrarlayan farklı katılımcıların görüşleri anlamlı şekilde düşük ya da yüksek değerlendirilebilir mi? Nitel araştırmalarda sonuçların araştırmanın bulguları ile uyumunun bozulmaması için kaçınılması gereken bazı davranışları ve önerilerini yazarlar şöyle sıralamaktadır: İlk olarak, insanlar yerine görüş ve düşüncelerin ön plana çıkarılması önerilmektedir. Örneğin, “dokuz katılımcı uzaktan öğretimin dezavantajlarını ifade etti” yerine “uzaktan öğretimin dezavantajları ifade edildi” şeklinde raporlanabilir. Başka bir örnek ise, şu iki ifade biçiminden ikincisinin seçilmesi ile verilebilir: “Öğrencilerin derste can sıkıntısı hissetmelerine neden olan faktörlere ilişkin görüşleri sekiz kategori altında incelenebilir” yerine, “öğrenciler sekiz farklı nedenden dolayı can sıkıntısı hissetmektedir”. Nitel araştırmalarda sayıları kullanmanın ya da incelenen olguya ilişkin görüşlerin yaygınlığını rapor etmekten kaçınmanın bazı yolları olsa da, bazen çalışma grubundan ortaya çıkan bulguların gücü ya da ağırlığını vurgulamanın gerekli ya

da anlamlı olduğu durumlar olabilir (White, Woodfield ve Ritchie, 2003, s.311). Bu durumlardan ilki, bir bakış açısı ya da görüşün katılımcıların tamamı arasında ikincisi ise, bir alt grup arasında “tüm katılımcılar” tarafından tekrarlanmasıdır. Bu tür durumlarda, sayı belirtmek yerine “baskın”, “tekrarlayan”, “tutarlı”, “yaygın” ya da “katılımcıların arasında yaygın” gibi ifadeler ile bunların tersini bildiren “daha az yaygın”, “nadiren” gibi ifadeler kullanışlı olabilir. Buraya kadar ortaya konulan görüşleri, Maxwell’in (2010) şu değerlendirmesi, iyi bir şekilde özetleyebilir:

“Sayıların kullanımı, araştırmada genel bir süreç yöneliminin tamamlayıcısı olarak kullanıldığında nitel araştırmacılar için meşru ve değerli bir stratejidir. Nitel araştırmaya nitel verilerin dahil edilmesi, bir araştırmayı karma yöntem çalışması yapmaz. Bununla birlikte, bazı potansiyel tehlikeleri vardır ve bunlar hakkında net bir farkındalıkla kullanılmalıdır”.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, nitel araştırmalarda niceliksel verinin kullanılma(ma)sına ve nitel araştırma sonuçlarının genellenebilirliğine ilişkin tartışmalar ışığında varılan sonuçlar ve bazı öneriler aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir:

1. Nitel ve nicel araştırmacılar arasındaki keskin paradigma farklılıkları, veri toplama araçlarının farklılaşmasına neden olmakta ve buna bağlı olarak veri analizi yaklaşımlarındaki süreçlere ilişkin tartışmaları alevlendirmektedir. Bunlardan birisi, nitel araştırmalarda nicel araştırma geleneğinin bir pratiği olan nicel verilerin kullanılmasına yöneltilen eleştirilerdir. İki paradigma arasındaki ayırt edici özellikler arasında bu ayrım pek çok yazar tarafından işaret edilse de, nitel araştırmalarda sayılar kullanılamayacağı iddiası nitel araştırmanın esnek doğasına uymayan katı bir genelleme olarak görünmektedir. Nitel araştırma metodolojisi ile ilgili alanyazında, nitel verinin amaca uygun, anlamlı ve bütünlüklü bir yaklaşımla nicelleştirilmesinde bir sorun görülmemekte, aksine sayıların gücünden yararlanılması (örn. Robson ve McCartan, s.461-474; Onwuegbuzie, Jiao ve Bostick, 2004, s. 231) önerilmektedir. Kisacasi, sosyal gerçeği anlamak için hem sözcüklere hem de sayılara ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Nitel araştırmalarda niceliksel göstergelerden yararlanılmasının gerekçelerinden ilki, nicel veriye karşı nitel veriye yöneltilen tutarsızlık eleştirisidir. Nitel araştırmalarda yüzde ve frekans gibi niceliksel göstergelerin kullanılması özellikle büyük örneklemelerde tercih edilmektedir ve raporda konunun akışını bozmayacak şekilde sunulması uygun görülmektedir. Toplamda sekiz katılımcısı olan bir araştırmada bir tema ya da örüntüyü kaç kişinin tekrar ettiği değil, hangi kod ya da temaları ürettikleri önemlidir. Ayrıca, sekiz katılımcı arasından kaç katılımcının hangi kavramları işaret ettiğini ve daha önemlisi, bunun yüzdesini rapor etmek anlamlı olmayacağı gibi yanıltıcı da olacaktır. Bu nedenle, sayısal ifadelerin kullanımına karar verirken, araştırma sorularına dayalı olarak böyle bir gerekliliğin bulunup bulunmadığı değerlendirilmelidir. Bu kararın uygun verebilmek, araştırmacının nitel araştırma metodolojisine hakimiyetine ve becerisine bağlıdır.

3. Nitel araştırmada veri analizinde farklı yaklaşımlar söz konusu olmakla birlikte, nitel verinin sayısallaştırılması ve konunun tartışılabilir hale gelmesi genellikle içerik analizine farklı yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Bir veri setinde yer alan kavramların tekrarlanma sıklığı ve sayılmasına dayalı olan içerik analizinin hem nitel hem de nicel bileşenleri bulunmaktadır. Burada nitel araştırmacının dikkat etmesi gereken nokta, içerik analizini sayılara indirgeyen bir pratik olarak görmemek ve onların arkasındaki insan deneyimlerini bağlamsal koşulları ile bütünleştirebilmek ve nitel verinin zenginliğinden ödün vermemektir.

4. Nitel araştırmalarda sayısal ifadelerin kullanılmadığı klişesinin bir benzeri, nitel araştırmalarda genelleme yapılamayacağına ilişkindir. Hatta, nitel araştırmaların bu yönü hemen her nitel yöntemle yürütülen araştırmada bir sınırlılık olarak ifade edilmektedir. Nitel araştırmalarda genelleme yapılamayacağı ifadesi yalnızca istatistiksel genelleme için geçerlidir. Ancak, nitel araştırmalarda birbirini doğrulayacak şekilde tekrarlı araştırmalar yoluyla (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.60) analitik genelleme yapmak mümkündür.

5. Nitel araştırmalarda sayısal ifadelerin kullanılmasının bazı metodolojik ve pratik yararları bulunmaktadır. Örneğin, yarı-istatistiksel olarak ifade edilen nitel veri yaklaşımında, tekrarlanan sözcüklere odaklanmak, temaların belirlenmesinde yardımcı olabilir. Ayrıca tekrarlanan, ve frekansı yüksek olan kodlar, verileri yorumlamada ve belirli sonuçlara ulaşmada araştırmacıya meşruiyet sağlayabilir.

6. Son olarak, sayılarla ifade edilen veriler keşfedilen temaların kendi içerisindeki önem sırasını, yaygınlığını ve bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçların tutarlılığını kontrol etmede kullanışlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Aspers, P., & Corte, U. (2019). What is qualitative in qualitative research. *Qualitative sociology*, 42(2), 139-160.
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *Nursing Plus Open*, 2, 8-14.
- Bostrom, R. N. (2003). Theories, data, and communication research. *Communication Monographs*, 70(4), 275-294.
- Bruce, C. (2007). Questions arising about emergence, data collection, and its interaction with analysis in a grounded theory study. *International Journal of Qualitative Methods*, 6(1), 51-68.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage Publications.
- Coyle, N., & Tickoo, R. (2007). Qualitative research: what this research paradigm has to offer to the understanding of pain, *Pain Medicine*, 8, 205-206.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2007). *Qualitative inquiry and research method: Choosing among five approaches*. Sage publications.
- Chivanga, S. Y. (2016). Qualitative research methodology and numbers. *Journal of Social Sciences*, 47(2), 119-122.
- Davidson, J., Paulus, T., & Jackson, K. (2016). Speculating on the future of digital tools for qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 22(7), 606-610.
- Ely, M., Anzul, M., Friedman, T., Garner, D., & Steinmetz, A. M. (1991). *Doing qualitative research: Circles within circles*. Psychology Press.
- Ercikan, K., & Roth, W. M. (2006). What good is polarizing research into qualitative and quantitative?. *Educational researcher*, 35(5), 14-23.
- Fakis, A., Hilliam, R., Stoneley, H., & Townend, M. (2014). Quantitative analysis of qualitative information from interviews: A systematic literature review. *Journal of Mixed Methods Research*, 8(2), 139-161.
- Frey, L. R. (1992). *Interpreting communication research: A case study approach*. Pearson College Division.
- Ger, G. (2009). Tüketici Araştırmalarında Nitel Yöntemler Kullanmanın İncelikleri ve Zorlukları. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-19.
- Golafshani, N. (2003). Understanding reliability and validity in qualitative research. *The Qualitative Report*, 8(4), 597-607.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage publications.
- Liao, H., & Hitchcock, J. (2018). Reported credibility techniques in higher education evaluation studies that use qualitative methods: A research synthesis. *Evaluation and program planning*, 68, 157-165.
- Lindlof, T. R., & Taylor, B. C. (2009). *Qualitative communication research methods*. Sage publications.
- Loehnert, S. (2010). About statistical analysis of qualitative survey data. *International Journal of Quality, Statistics, and Reliability*, 1-12.
- Maher, C., Hadfield, M., Hutchings, M., & de Eyto, A. (2018). Ensuring rigor in qualitative data analysis: A design research approach to coding combining NVivo with traditional material methods. *International Journal of Qualitative Methods*, 17(1), 1609406918786362.
- Maxwell, J. A. (2010). Using numbers in qualitative research. *Qualitative inquiry*, 16(6), 475-482.
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: An interactive approach* (Vol. 41). Sage publications.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook*. 3rd. ed: Thousand Oaks, CA: Sage.
- Onwuegbuzie, A. J., and Leech, N. L. (2007). Sampling designs in qualitative research: Making the sampling process more public. *The Qualitative Report*, 12(2), 238-254.
- Onwuegbuzie, A. J., Jiao, Q. G., & Bostick, S. L. (2004). *Library anxiety: Theory, research, and applications* (No. 1). Scarecrow Press.

- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2010). Generalization in quantitative and qualitative research: Myths and strategies. *International journal of nursing studies*, 47(11), 1451-1458.
- Robson, C., & McCartan, K. (2016). *Real world research*. John Wiley & Sons.
- Sandelowski, M. (2001). Real qualitative researchers do not count: The use of numbers in qualitative research. *Research in nursing & health*, 24(3), 230-240.
- Sandelowski, M., Voils, C. I., & Knaf, G. (2009). On quantizing. *Journal of mixed methods research*, 3(3), 208-222.
- Silverman, D. (2013). *Doing qualitative research: A practical handbook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Smith, B. (2018). Generalizability in qualitative research: Misunderstandings, opportunities and recommendations for the sport and exercise sciences. *Qualitative research in sport, exercise and health*, 10(1), 137-149.
- Srnka, K. J., & Koeszegi, S. T. (2007). From words to numbers: how to transform qualitative data into meaningful quantitative results. *Schmalenbach Business Review*, 59(1), 29-57.
- Weber, R. P. (1990). *Basic content analysis* (No. 49). Sage Publications.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research and methods: Integrating theory and practice*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- White, C., & Woodfield, K. Ritchie, J.(2003). *Reporting and presenting qualitative data*. U J. Ritchie i J. Lewis (Ed.). *Qualitative research practice: A guide for social science students*, 287-321.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Yıldırım, Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).